

כל השבילים בשבילך, באתר הכשר SHVILIM.CO
איריס כהן, מייל: 0548424783v@gmail.com

בס"ד

🌀 טיפה מס' 120 – כתיב בעיבוד מורפולוגי

לפי מחקרים - העיבוד המורפולוגי הוא כושר מולד. אפילו דוברי שפה זרה כעולים חדשים, מצליחים להפעיל אותו יחסית מהר יותר מאשר לרכוש אוצר מילים. אבל כשהוא לקוי – חשוב מאוד לעזור לילד לפתח אותו, כי הוא נחוץ מאוד לקריאה וגם לכתיב. מה זה? ואיך עושים את זה? - על כך בטיפה הזו.

למה לא מספיק עיבוד פונולוגי בשביל כתיב נכון?

הכתיב התקין דורש איות בהתאם להמרה הפונמית-גרפית, בה עסקנו בטיפות הקודמות. מה ששומעים – אמור להיות 'מתורגם' לייצוגים חזותיים תואמים. אבל בעברית - כל עוד המשיח לא בא ומגלה לנו את ההבדלים – ישנם צלילים שבשבילם קיימים כמה ייצוגים חזותיים תואמים. למשל $T < t$, $V < v$, $W < w$. ולכן לא מספיק לנו עיבוד פונולוגי בשביל לאיית נכון.

כאן נכנס **העיבוד האורתוגרפי** שמתייחס להיבט החזותי של המילה, ולא רק להמרה החד-חד ערכית של צליל-צורה. אם הילדים שלנו היו 'מחשבים מהלכים' הם היו רואים פעם אחת מילה, ויודעים לשלוף אותה בפעם אחרת בצורת האיות המדויקת. אבל נמצא כי ילד תקין זקוק לפחות ל-6 חשיפות למילה עד שהיא הופכת לחלק מהלקסיקון שלו. ואם אנחנו עוסקות בתלמידים מתקשים, זה יכול להיות הרבה יותר.

אפשר להציג בפני התלמידים קבוצות מילים שבהן נמצא קורלציה (קשר הדדי) בין שדה סמנטי אחד לצורת כתיב אחת. למשל: מילים 'רטובות' באות ט': טיפה, טל, מטר וכו'. או מילים הקשורות לצומח באות ע', כמו: עץ, עלה, גזע, גבעול, קרקע וכו'.

יש בלשון הקודש קשר אמתי בין האותיות למשמעות המילה, במהות. אבל בכ"ז אני קוראת לקבוצות הללו, 'קבוצות מלאכותיות'. מעדיפה בשלב ראשון ללמד כללים שקשורים למערכת הדקדוק המוחלטת.

כאן נכנסת לתמונה המורפולוגיה.

כבר עסקנו במורפולוגיה בהרחבה בטיפות מס' 90-100, כשסקרנו את שיטתו של ארטמן, אבל בשביל כל המצטרפות החדשות לקבוצה, אני מזכירה בכמה מילים -

מהי מורפולוגיה

מורפולוגיה היא ה'תורה' הקשורה לחלק הדקדוקי של השפה. לכללים העוסקים בתבניות המילה, בתצורות השונות לגזרותיהן. בשפה העברית המורפולוגיה משמעותית, מכיוון שישנה מערכת קבועה של שורש ומוספיות, של פועל ונטיות.

באנגלית, למשל, פועל משמש ליחיד, רבים, זכר ונקבה ונשאר באותה צורה. ואילו בעברית, בנוסף על השינויים הנגרמים מזמן (הקיימים גם באנגלית), ישנם שינויים שנגרמים מחילוף גוף ובניין. ובשמות העצם – נטיות שייכות מצטרפות לעניין.

האם השינויים הללו מסבכים או מקלים? גם וגם. אם לא מתייחסים אליהם, הם עלולים להיות מוקשים. בכל פעם הצורה שונה, והטעויות מגוונות... אבל אם לומדים להתייחס אליהם, הם משמשים כלי לפיענוח תקין ומהיר. הם גם נותנים מידע רומז לשאר חלקי המשפט. לדוגמה: ציפורה הגישה את מחברתה למורה. של מי הייתה המחברת? של ציפורה.

הקשר בין מורפולוגיה לכתיב

מפני שמדובר במערכת כללים הבנויה על בסיס של תבניות קבועות, אפשר לעשות איתה נפלאות. מלמדים כלל אחד, סיומת אחת – ומקבלים נכס של כתיב באלפי הזדמנויות ושיבוצים. חשוב לשים לב שמלמדים את שתי צורות הכתיב: עם ניקוד, ובלעדיו [ראו קובץ מצורף].

קיימים שני מוטיבים מרכזיים:

א. העובדה שכתיב **השורש** נשאר קבוע בכל המילים במשפחה, מאפשרת להיעזר בכתיב של מילה אחת לכל המילים מאותה משפחה, גם אם לא נחשפים אליהן. לדוגמה, ילד שלא מכיר את המילה: מקורב, יכול להיעזר במילה המוכרת: קרוב.

ב. **המוספיות** הקבועות מאפשרות להחיל אותן על מערכות מילים רבות. יש להכיר היטב את הטיית 10 הגופים, ואת המוספיות האופייניות לכל זמן. באופן כזה חוסכים שגיאות כתיב רבות מתוך הבנת העיקרון. זה יכול להיות תחיליות כמו: **התרגש** או סיומות כמו: **סיפרתם**. בשם העצם מדובר תמיד על סיומות, כמו: **ספריו**, **ספריה** וכד'.

איך מקרבים את העולם המורפולוגי לילד?

אפשר לשחק איתו בכרטיסי אותיות שורש שנכנסים לתבניות מילים, ובכל פעם בוחנים: האם נוצרה מילה משמעותית או לא.

אפשר לתת משימות הדורשות זיהוי השורש, הרחבת המשפחה במילים נוספות, ושיבוץ במשפטים. כל פעם שהילד מתמקד בשורש או בתבנית ועושה איתה פעילות, הוא מפתח את תשומת ליבו לגורם המשמעותי הזה.

מצורפים כרטיסי 'מרכז למידה' של אסנת סבח.

מה אפשר לעשות איתם? – במקור מיועד למרכז למידה, כפעילות בזמן הפנאי בכיתה. אבל אם יש לנו תלמיד שאנחנו רוצות לעבוד איתו באופן אינטנסיבי בנושא, אפשר למצוא רעיונות שאיתן ירצה לצבור ולעבור על כמה שיותר כרטיסים:

- מפזרים את הכרטיסים ב"מקומות מחבוא" שונים בכיתה, עליו למצוא בעצמו, או בעזרת משחק של 'חם/קר'.
- משחקים מחבואים, כאשר מותר לצאת מהמחבוא רק לאחר שמסיימים כרטיס.
- סולמות וחבלים, כשאפשר לעלות בסולם רק אחרי כרטיס, כרטיס גם יכול להציל מירידה בחבל...

מצורפים דפי משימה מתוך "קריאה פלוס כתיב" חלק ב', העוסק במיגור שגיאות על רקע כשל מורפולוגי. הראשון – עוסק בשורשים, והשני – במוספיות, סיומות שייכות.

אפשר לשחק יחד בכיתה, ואת הדף לתת כמשימה – הביתה.

על עוד כמה סודות מתוך "קריאה פלוס כתיב" חלק ב' – ב"טיפה" הבאה, בעז"ה.

איריס כהן

SHVILIM.CO

קיבלת את הקובץ מחברה? תוכלי להצטרף בעצמך לקבוצה:

רשמי: "רוצה כלים שלובים" ושלחי למייל: 5793314@okmail.co.il

ואם את מורה למקצועות העברית, אולי תעדיפי את הקבוצה המקבילה:
שלחי למייל הנ"ל את המילים: **רוצה כלים מ"שבילים" בעברית**

